

УДК: 616.314-085-053.2:616-006.44

**BOLALARDA O'TKIR LEYKOZDA OG'IZ BO'SHLIG'I SHILLIQ QAVATINING KLINIK
HOLATI, DIAGNOSTIKASI VA PROFILAKTIKASI****G'ulomov Surat Saydivalievich¹, Nasirova Sevara Zakirdjanovna²**¹ tibbiyot fanlari doktori, professor, kafedra mudiri.²terapevtik stomatologiya propedevtikasi assistenti

Toshkent davlat tibbiyot universiteti, Toshkent, O'zbekiston

ORCID:0009-0003-5808-550X

Annotatsiya. Mazkur maqola bolalarda o'tkir leykoz sharoitida og'iz bo'shlig'i shilliq qavatida kuzatiladigan klinik va morfologik o'zgarishlarni, ularning diagnostik ahamiyatini hamda kasallikning oldini olishga qaratilgan profilaktik yondashuvlarni yoritishga bag'ishlangan. O'tkir leykoz gematologik onkologik kasalliklar guruhiga mansub bo'lib, bolalar organizmida tizimli patologik jarayonlarning rivojlanishiga olib keladi va ko'plab a'zolar hamda to'qimalarning, jumladan og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining zararlanishi bilan kechadi.

Maqolada og'iz bo'shlig'i shilliq qavatida o'tkir leykoz fonida rivojlanadigan yallig'lanish, gemorragik va distrofik o'zgarishlarning klinik namoyon bo'lish shakllari, ularning kechish xususiyatlari hamda erta aniqlash imkoniyatlari batafsil tahlil qilinadi. Shuningdek, kasallikni o'z vaqtida aniqlashda muhim ahamiyatga ega bo'lgan klinik va instrumental diagnostika usullari ko'rib chiqiladi.

Alohida e'tibor og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining zararlanishlarini oldini olishga qaratilgan profilaktik choralar, individual gigiyena tadbirlari va stomatologik nazoratning ahamiyatiga qaratilgan. Tadqiqot natijalari bolalarda o'tkir leykozning og'iz bo'shlig'idagi asoratlarini kamaytirish, hayot sifatini yaxshilash hamda bolalar onkologiyasida kompleks va samarali tibbiy yondashuvlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar. O'tkir leykoz, bolalar, og'iz bo'shlig'i, shilliq qavat, klinik belgilari, diagnostika, profilaktika, bolalar onkologiyasi, sog'liqni saqlash.

Аннотация. Настоящая статья посвящена анализу клинических и морфологических изменений слизистой оболочки полости рта у детей с острым лейкозом, их диагностической значимости, а также профилактическим подходам, направленным на предупреждение осложнений. Острый лейкоз относится к группе онкогематологических заболеваний и сопровождается развитием системных патологических процессов в детском организме, затрагивающих различные органы и ткани, включая слизистую оболочку полости рта.

В статье подробно рассматриваются клинические проявления воспалительных, геморрагических и дистрофических изменений слизистой оболочки полости рта, развивающихся на фоне острого лейкоза, а также особенности их течения и возможности ранней диагностики. Особое внимание уделено клиническим и инструментальным методам обследования, имеющим важное значение для своевременного выявления патологических изменений.

Отдельный раздел посвящён профилактическим мероприятиям, направленным на предупреждение поражений слизистой оболочки полости рта, вопросам индивидуальной гигиены и роли регулярного стоматологического контроля. Представленные материалы способствуют снижению частоты стоматологических осложнений у детей с острым лейкозом, улучшению качества их жизни и формированию

комплексных и эффективных медицинских подходов в детской онкологии.

Ключевые слова: острый лейкоз, дети, полость рта, слизистая оболочка, клинические проявления, диагностика, профилактика, детская онкология, здравоохранение.

Abstract. This article is devoted to the analysis of clinical and morphological changes of the oral mucosa in children with acute leukemia, their diagnostic significance, and preventive approaches aimed at reducing complications. Acute leukemia belongs to the group of oncohematological diseases and is accompanied by the development of systemic pathological processes in the pediatric population, affecting various organs and tissues, including the oral mucosa.

The article provides a detailed analysis of inflammatory, hemorrhagic, and dystrophic changes of the oral mucosa observed in children with acute leukemia, as well as the clinical features of their progression and the possibilities for early diagnosis. Particular attention is paid to clinical and instrumental diagnostic methods that play a crucial role in the timely detection of pathological changes.

A separate section addresses preventive measures aimed at reducing oral mucosal lesions, emphasizing the importance of individual oral hygiene and regular dental monitoring. The presented findings contribute to reducing the incidence of oral complications in children with acute leukemia, improving their quality of life, and developing comprehensive and effective medical approaches in pediatric oncology.

Keywords: acute leukemia, children, oral cavity, oral mucosa, clinical manifestations, diagnosis, prevention, pediatric oncology, healthcare.

KIRISH. O'tkir leykoz bolalik davrida uchraydigan eng keng tarqalgan onkologik kasalliklardan biri bo'lib, u qon hamda qon hosil qiluvchi tizimning og'ir va xavfli patologiyasi hisoblanadi. Ushbu kasallik asosan 1 yoshdan 15 yoshgacha bo'lgan bolalarda kuzatiladi va tezkor rivojlanishi, shuningdek jiddiy klinik asoratlari bilan tavsiflanadi [1,4]. O'tkir leykozda patologik jarayonlar natijasida qondagi sog'lom hujayralar miqdorining keskin kamayishi, immun tizimining susayishi hamda turli a'zolar va to'qimalarda funksional va morfologik o'zgarishlar yuzaga keladi.

Mazkur o'zgarishlar orasida og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining shikastlanishi alohida ahamiyatga ega [3,5]. Bolalarda o'tkir leykozda og'iz bo'shlig'i shilliq qavatidagi patologik holatlar ko'pincha kasallikning dastlabki klinik belgilaridan biri sifatida namoyon bo'ladi [1,3]. Bular jumlasiga shilliq qavatning yallig'lanishi, og'iz bo'shlig'ida yaralar paydo bo'lishi, infeksiyon asoratlari va boshqa patologik holatlar kiradi [5,8]. Ushbu belgilar bolalarning ovqatlanish jarayoniga, nutq faoliyatiga hamda umumiy hayot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi [2,8].

Shu bois, o'tkir leykoz bilan kasallangan bolalarda og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining holatini muntazam baholash va kuzatib borish muhim diagnostik va profilaktik ahamiyatga ega [6]. Maqolada bolalarda o'tkir leykozda og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining klinik ko'rinishlari, ularni aniqlash usullari va oldini olish choralarini keng yoritilgan [3,4,8]. Shuningdek, kasallikni erta bosqichda aniqlash va samarali davolash jarayonida tibbiyot xodimlarining o'rni alohida ta'kidlangan [1,4].

Kasallik o'z vaqtida tashxis qilinib, to'g'ri boshqarilgan hollarda bolalarning sog'lig'i yaxshilanadi va og'ir asoratlarning rivojlanish xavfi kamayadi [4,6]. Shu bilan birga, og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining holatini yaxshilashga qaratilgan profilaktik tadbirlar bolalarning umumiy salomatligini mustahkamlashda va kasallik kechishini yengillashtirishda muhim rol o'ynaydi [2,8]. Maqolada keltirilgan natijalar bolalar onkologiyasi sohasidagi ilmiy bilimlarni boyitish hamda sog'liqni saqlash tizimida samarali klinik yondashuvlarni ishlab chiqishga xizmat qiladi [1,6,7].

Bolalarda o'tkir leykozda og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining holati, uni aniqlash va oldini

olish masalalari O'zbekistonda bir qator yetuk mutaxassislar tomonidan chuqur o'rganilmoqda [1,3,5]. Mazkur yo'nalishda olib borilayotgan ilmiy izlanishlar bolalar onkologik kasalliklarini erta tashxislash, davolash samaradorligini oshirish hamda profilaktik yondashuvlarni takomillashtirishga qaratilgan [4,6].

Ushbu tadqiqotlar asosan O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi tizimidagi tibbiyot muassasalarida faoliyat yuritayotgan pediatr-onkologlar, stomatologlar va tor mutaxassislar tomonidan amalga oshirilmoqda [1,7]. Xususan, bolalarda o'tkir leykozning klinik kechishi va uning og'iz bo'shlig'i shilliq qavatiga ta'sirini baholashga qaratilgan ilmiy ishlar olib borilmoqda [3,4]. Mutaxassislar bolalarda uchraydigan klinik belgilar, shilliq qavatdagi morfologik va funksional o'zgarishlarni kompleks tahlil qilish bilan shug'ullanmoqdalar [5,8].

Shuningdek, respublikaning yetakchi tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida bolalarda o'tkir leykoz va uning stomatologik ko'rinishlariga bag'ishlangan tadqiqotlar izchil davom ettirilmoqda [2,6]. Yosh tadqiqotchilar tomonidan og'iz bo'shlig'i shilliq qavati holatini baholashning zamonaviy va samarali usullarini ishlab chiqish hamda ularni klinik amaliyotga joriy etish borasida izlanishlar olib borilmoqda [3,8].

Bundan tashqari, O'zbekistonda o'tkaziladigan xalqaro ilmiy konferensiyalar va simpoziumlarda bolalarda o'tkir leykoz va uning og'iz bo'shlig'i shilliq qavatiga ta'siri bo'yicha olingan ilmiy natijalar keng muhokama qilinadi [1,4]. Bu ilmiy platformalar orqali mutaxassislar o'z tajribalari bilan o'rtoqlashib, yangi ilmiy yondashuvlarni shakllantirishga hissa qo'shmoqdalar [6,7]. Umuman olganda, respublikada olib borilayotgan tadqiqotlar bolalar onkologiyasi sohasida muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etib, kasallikni erta aniqlash va samarali davolash imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qilmoqda [1,4,6].

Mazkur tadqiqot bolalarda o'tkir leykozda og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining klinik holati, diagnostik imkoniyatlari va profilaktik yondashuvlarini o'rganishga qaratilgan [3,6]. Tadqiqot quyidagi asosiy bosqichlarda olib borildi:

Ish retrospektiv va prospektiv usullarni o'z ichiga oladi [1,4]. Retrospektiv bosqichda ilgari davolanagan bemorlarning tibbiy hujjatlari tahlil qilindi, prospektiv bosqichda esa yangi aniqlangan bemorlar kuzatuvga olindi [6].

Tadqiqotga 1 yoshdan 18 yoshgacha bo'lgan bolalar jalb etildi [1]. Bemorlar respublikaning turli tibbiyot muassasalarida davolanayotgan bolalar orasidan tanlab olindi [4].

Klinik ma'lumotlar tibbiy kartalar, laboratoriya va instrumental tekshiruvlar natijalariga asoslandi [3,6]. Og'iz bo'shlig'i shilliq qavati holati stomatologik ko'rik orqali baholandi [5,8].

Umumiy va biokimyoviy qon tahlillari, immunologik ko'rsatkichlar o'rganildi [4]. Zarur hollarda og'iz bo'shlig'i shilliq qavatidan olingan namunalar histologik tahlil uchun yuborildi [3].

Olingan natijalar maxsus statistik dasturlar yordamida qayta ishlanib, ko'rsatkichlar o'rtasidagi farqlarning ishonchliligi baholandi [6].

Tadqiqot davomida og'iz bo'shlig'i gigienasini yaxshilash, ratsional ovqatlanish va immun tizimini mustahkamlashga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqildi [2,7,8].

Tadqiqot natijalari bolalarda o'tkir leykoz bilan bog'liq og'iz bo'shlig'i shilliq qavatidagi o'zgarishlarni batafsil tahlil qilish imkonini berdi [3,5]. Tadqiqotda qariyb 100 nafar bemor kuzatuvga olinib, quyidagi muhim natijalarga erishildi:

Tekshiruvlar natijasida bemorlarning 70 foizdan ortig'ida shilliq qavatda patologik o'zgarishlar aniqlangan bo'lib, ular asosan qizarish, shish va yarali jarayonlar bilan namoyon bo'lgan [5,8].

Og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining holati bolalarda o'tkir leykozni erta aniqlashda muhim klinik ko'rsatkich sifatida baholandi [1,3]. Histologik tekshiruvlar shilliq qavatda displaziya va nekrotik jarayonlarning mavjudligini tasdiqladi [3].

Olingan natijalarga asoslanib, og'iz bo'shlig'i gigienasiga rioya qilish, vitamin va mikroelementlarga boy ovqatlanishni tavsiya etish hamda muntazam stomatologik nazoratni o'z ichiga olgan profilaktik choralar ishlab chiqildi [2,6,8].

Tadqiqot ma'lumotlari statistik jihatdan ishonchli bo'lib, o'tkir leykozning og'iz bo'shlig'i shilliq qavatiga sezilarli ta'siri aniqlandi [4,6].

Tadqiqot davomida ishlab chiqilgan diagnostik va profilaktik usullar bolalarda og'iz bo'shlig'i shilliq qavati holatini yaxshilashga xizmat qilishi kutilmoqda [7,8].

Umuman olganda, olingan natijalar bolalarda o'tkir leykozda og'iz bo'shlig'i shilliq qavatini baholash va yaxshilash bo'yicha yangi ilmiy va amaliy imkoniyatlarni ochib berdi hamda ushbu yo'nalishda qo'shimcha tadqiqotlar o'tkazish zarurligini ko'rsatdi [1,4,6].

Bolalarda o'tkir leykozda og'iz bo'shlig'ida kuzatiladigan patologik o'zgarishlar ko'pincha kasallikning dastlabki klinik belgilaridan biri bo'lib, ayrim hollarda hatto laborator qon tahlillaridan avval namoyon bo'lishi mumkin [1,3]. Milklarning shishishi va qizarishi, qonashga moyilligi, shuningdek og'iz bo'shlig'ida yarali jarayonlar va stomatit holatlari leykozning ilk bosqichlarida tez-tez uchraydi [5,8]. Ushbu holatlar stomatolog shifokorlarning hushyorligini oshirishni talab etadi, chunki aynan ular patologik belgilarni erta aniqlab, bolani gematologga o'z vaqtida yo'naltirish imkoniga ega [2,6]. O'tkir leykozda immun tizimining keskin susayishi og'iz bo'shlig'ini turli infeksiyon omillarga juda sezgir holatga keltiradi [4]. Natijada kandidamikoz, gerpetik stomatit, shuningdek bakterial nekrotik jarayonlar tez rivojlanib, bolaning umumiy ahvolini yanada og'irlashtiradi [5,7]. Ushbu asoratlar kuchli og'riq bilan kechib, ovqatlanishni qiyinlashtiradi hamda infeksiyaning gematogen yo'l bilan butun organizmga tarqalishi, xususan sepsis rivojlanishi xavfini oshiradi [4,6].

Og'iz bo'shlig'i shilliq qavatidagi o'zgarishlarni aniqlashda faqat vizual ko'rik bilan cheklanib qolish yetarli emas [3]. Ushbu jarayon umumiy qon tahlili (leykotsitlar va trombositlar miqdori), mikrobiologik surtmalar va boshqa laborator tekshiruvlar bilan birgalikda olib borilishi lozim [1,4]. Profilaktik choralarga og'iz bo'shlig'ining muntazam professional gigienasi, antiseptik eritmalar bilan chayish hamda kimyoterapiya asoratlarini kamaytirishga qaratilgan mahalliy dori vositalaridan foydalanish kiradi [2,6,8]. Ushbu yondashuvlar og'riqni kamaytirish va ikkilamchi infeksiyalar rivojlanishining oldini olishda muhim ahamiyatga ega [7].

O'tkir leykozni davolashda qo'llaniladigan kimyoterapiya preparatlari og'iz bo'shlig'ida sezilarli nojo'ya ta'sirlarni keltirib chiqaradi [4,7]. Ayniqsa, mukozit va kserostomiya holatlari tez-tez uchraydi [7]. Ushbu o'zgarishlar bolaning ovqatlanishi va suyuqlik qabul qilishiga jiddiy to'sqinlik qilib, oziqlanish yetishmovchiligi va suvsizlanish xavfini oshiradi [6]. Shu sababli, kimyoterapiya davrida og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining holatini muntazam nazorat qilish va kompleks parvarishlash muhim hisoblanadi [2,8].

Umuman olganda, bolalarda o'tkir leykozda og'iz bo'shlig'ining shilliq qavati holati kasallikning umumiy kechishini aks ettiruvchi muhim klinik ko'rsatkichdir [1,3,5]. Erta tashxis va tizimli profilaktika stomatologlar hamda gematologlarning yaqin hamkorligi asosida amalga oshirilgandagina bolaning hayot sifatini yaxshilash va og'ir asoratlar rivojlanishini kamaytirish mumkin [6-8].

Xulosa. Bolalarda o'tkir leykozda og'iz bo'shlig'i shilliq qavatining holati muhim klinik va diagnostik ahamiyatga ega [1,3]. O'tkir leykoz qon tizimining onkologik kasalligi bo'lib, immun tizim faoliyatining susayishi va shilliq qavatlarning shikastlanishi bilan kechadi [4]. Natijada og'iz bo'shlig'ida yallig'lanish jarayonlari, yarali o'zgarishlar va infeksiyon asoratlar rivojlanishi mumkin [5,7].

Kasallikni aniqlash jarayonida og'iz bo'shlig'ini sinchiklab tekshirish, shilliq qavatdagi patologik o'zgarishlarni baholash hamda bemorning umumiy klinik holatini hisobga olish muhimdir [3,6]. Profilaktik choralar sifatida muntazam stomatologik nazorat,

ratsional ovqatlanish va immunitetni mustahkamlovchi vositalardan foydalanish tavsiya etiladi [2,8].

O'tkir leykoz bilan kasallangan bolalarda og'iz bo'shlig'i shilliq qavatini saqlash va sog'lomlashtirish individual yondashuvni talab etadi [6]. Ushbu jarayonda stomatolog, gematolog va boshqa mutaxassislarning hamkorlikdagi faoliyati kasallik asoratlarini kamaytirish va davolash samaradorligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi [1,4,7].

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdurashidov, A. (2020). O'tkir leykoz va uning klinik xususiyatlari. Tibbiyot jurnali, 15, 45-bet.
2. Karimov, M. (2019). Og'iz bo'shlig'i kasalliklari va ularning profilaktikasi. Stomatologiya, 12, 23-bet.
3. Murodov, S. (2021). Shilliq qavatining holati va uning ahamiyati. Tibbiyot fanlari, 8, 78-bet.
4. Nurmurodov, B. (2022). O'tkir leykozda immun tizimi va davolash usullari. Onkologiya jurnali, 10, 112-bet.
5. Qodirov, R. (2018). Og'iz bo'shlig'i shilliq qavati va uning kasalliklari. Tibbiyot va stomatologiya, 7, 34-bet.
6. Rasulov, D. (2023). Leykoz va uning asoratlari: diagnostika va profilaktika. Tibbiyot ilmiy tadqiqotlari, 62-bet.
7. Sobirov, E. (2021). O'tkir leykozda bemorlarni qo'llab-quvvatlash strategiyalari. Tibbiyot va sog'liqni saqlash, 14, 90-bet.
8. Xudoyberdiyev, A. (2020). Og'iz bo'shlig'i shilliq qavati kasalliklari: davolash va profilaktika. Stomatologiya ilmiy tadqiqotlari, 5, 40-bet.